

Стефан Д. Милошевић

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за славистику

stefan.milosevic@fil.bg.ac.rs

UDC: 821.163.41'255.2=161.1

821.163.41-31 Станковић Б.

DOI: <https://doi.org/10.18485/prevod.2025.44.93.1>

Примљен: 2.11.2024.

Прихваћен: 30.12.2024.

Оригинални научни рад

О ПРЕВОЂЕЊУ КУЛТУРНО МАРКИРАНЕ ЛЕКСИКЕ СА СРПСКОГ НА РУСКИ ЈЕЗИК (НА ПРИМЕРУ ПРЕВОДА РОМАНА *НЕЧИСТА КРВ* БОРИСАВА СТАНКОВИЋА)

II део: анализа преношења лексема из области социјалне и језичке културе*

Рад представља наставак анализе превођења културно маркиране лексике са српског на руски језик представљене у 92. свесци часописа *Преводилац*. У другом делу рада испитивање је усмерено ка лексемама из области социјалне и језичке културе у роману *Нечиста крв* и начинима њиховог преношења на руски језик. Сагледавање лексема из датих области врши се према претходно представљеном моделу дескриптивне анализе с циљем да се издвоје примењене преводачке технике и поступци за преношење ове врсте лексике. Заједно са запажањима изнетим у првом делу рада може се одговорити на питање о коришћеној стратегији одомаћивања или пострањивања превода, а на теоријском плану може се разматрати адекватност примене оваквог модела анализе на материјалу међусловенских превода.

Кључне речи: културно маркирана лексика, социјална култура, језичка култура, превод, дескриптивна анализа, *Нечиста крв*, преводачке технике и поступци, српски језик, руски језик

* Рад представља проширену верзију реферата изложеног 12. јануара 2024. на 62. скупу слависта Србије *Изучавање и настава словенских језика, књижевности и култура и изазови времена* и наставак истраживања представљеног у претходном броју часописа *Преводилац* (уп. Милошевић 2024).

ABOUT TRANSLATION OF CULTURALLY MARKED VOCABULARY
FROM SERBIAN TO RUSSIAN (ON THE EXAMPLE OF THE TRANSLATION
OF *IMPURE BLOOD* BY BORISAV STANKOVIĆ)

Part II: Analysis of Lexemes in the Field of Social and Language Culture

In this paper the author proceeds with the analysis of the translation of culturally marked lexis from Russian into Serbian as presented in Volume 92 of the journal *Prevodilac*. In this part of our work the study is aimed at lexemes from the field of social and language culture in the novel *Impure Blood* as well as the ways these lexemes are transmitted into Russian language. The analysis is carried out in accordance with the previously presented model of descriptive analysis with the aim of determining translational techniques and methodology used for their transmission. Together with observations from the first part of this work we can give an answer to the question of translational strategy used – domestication or foreignization of translation. On a theoretical level we can argue for the adequacy of using this model based on the material on from Interslavic translations.

Keywords: culturally marked lexis, social culture, language culture, translation, descriptive analysis, *Impure Blood*, translation techniques and methodology, Serbian language, Russian language

1. Увод: место лексике из области социјалне и језичке културе у оквиру модела дескриптивне анализе културно маркиране лексике

Класификација као један од инструмената у моделу дескриптивне анализе културно маркиране лексике у преводу подразумева издвајање посебних тематских група којима припадају лексеме из области социјалне и језичке културе. Лексеме везане за социјалну културу могу се поделити у две подгрупе. У прву се могу укључити оне лексеме које означавају друштвене конвенције и навике (обраћања, поздрави, форме учтивости, гестови, физичка дистанца међу саговорницима, моралне вредности, начин јела, облачења, говорења и сл.). Другу подгрупу чине лексеме које се односе на друштвену организацију уопште, као што су политички, правни или образовни систем, називи институција, занимања, валута, календара, различитих мерних јединица и сл. (Molina 2006: 81–82).

У групу језичке културе, ауторка убраја пословице, устаљене изразе, имена са симболичким значењем, метафоре, симболичке асоцијације (боја, цвећа, животиња и сл.), узвике и погрдну лексику. Занимљиво је да ауторка јасно одваја језичке нивое који не учествују у стварању културног амбијента – морфологију и синтаксу. Одређене граматичке категорије, попут употребе категорије лица за персирање, могу се анализирати

у оквиру друштвених конвенција социјалне културе (Molina 2006: 82). У оваквом приступу класификацији остаје нејасно зашто се из језичке културе искључују њени социолингвистички аспекти, попут обраћања и форми учтивости, и прикључују социјалној култури. Ипак, овакво раздвајање прецизније је од оног које предлажу Влахов и Флорин (1980: 54–55), који под окриљем етнографских реалија обједињују називе новчаних јединица, мера и етнонима, док се називи институција сврставају у групу друштвено-политичке лексике. У предметној класификацији лексеме које се односе на језичку културу код њих се не издвајају у засебну групу, већ се језички фактор само узима као могући критеријум процене степена усвојености одређене културно маркиране лексеме (1980: 50).

Чини се да предложени троделни модел анализе даје јасан методолошки поступак за анализу превода културно маркиране лексике. Указивање на особине текста омогућава да истраживач претпостави врсту културног амбијента с којим ће се сусрети и да претпостави задатке које је пред себе морао да постави преводилац. Заступљеност лексике из различитих културних амбијената зависиће пре свега од теме самог анализираног књижевног дела, поетике писца и епохе у којој је он стварао, али и од конкретног језичког пара у оквиру ког се посматра дати превод. У току даље анализе обједињавањем другог и трећег инструмента могу се издвојити конкретне лексеме у оквиру одговарајућих културних амбијената и предложена преводилачка решења на основу чега се може процењивати стратегија превода усмерена према одомаћивању или пострањивању текста.

Као позитивна страна овако постављеног методолошког поступка може се издвојити и његова усмереност ка квантитативној анализи. Оваквом врстом анализе може се утврдити не само заступљеност одређених лексема у инвентару културно маркиране лексике, већ и фреквенција коришћења одређених преводилачких поступака за њихово преношење. Та фреквенција главни је критеријум за одређивање примењене преводилачке стратегије. Ипак, квантитативна анализа у оваквој врсти истраживања донекле је ограничена. У анализираном тексту често се може десити да се у истој реченици нађу две или више културно маркиране лексеме. У том случају истраживач је пред избором да ту реченицу смести у различите групе и тако повећа број анализираних примера, или пак да реченицу класификује према оној лексеми која је кључна за њено разумевање у датом контексту.

Може се рећи да овај модел заправо представља шири теоријски оквир за једносмерну контрастивну анализу, чији је смер од језика А (језик оригиналног текста) ка језику Б (језик превода). Предмет такве анализе биле би културно маркиране лексеме из различитих културних амбијената језика А које се помоћу различитих преводилачких техника и поступака преносе на језик Б. Те технике и поступци у овом моделу могу

имати улогу скривеног трећег члана поређења, који се може сагледавати како квалитативно (кроз њихове врсте и типологију), тако и квантитативно (према њиховој заступљености) (Пипер 2012: 55).

Овом моделу може се упутити и неколико замерки које се тичу пре свега приступа класификацији лексике из различитих културних амбијената. Ценећи жељу ауторке да културу операционализује кроз минимални број група како би олакшала анализу превода, ипак можемо приметити да је у поступку класификације допуштена извесна недоследност. Примећује се да друга група лексике, која означава културно наслеђе, обједињава у свом саставу како лексику која може указивати на апстрактне појмове из области религије, митологије, историје и књижевности, тако и ону која указује на конкретне предмете из сфере материјалне културе. Лексеме које указују на начин облачења и јела смештају се у оквир социјалне, иако по свом примарном денотату указују на предмете материјалне културе. Сагласно томе, у другом делу рада предмет анализе биће начини преношења културно маркиране лексике из области социјалне и језичке културе прилагођен нашим теоријским разматрањима и контексту романа *Нечистија крв*.

2. Анализа културно маркиране лексике из области социјалне културе

Следећи класификацију Лусије Молине у ову групу лексема сврстали смо оне које означавају а) занимања, б) титуле, в) валуте, г) мерне јединице и оне које се односе на д) културу становања.

2.а. Занимања

2.а.1. Аскер и заптија

Аскер и *зайишија* као турцизми из истог семантичког поља преводе се помоћу поступка дефиниције посредством описа којим преводилац жели да сачува локални колорит романа:

Аскер, ма колики био, ретко да се отуда враћао а да није бивао или преполовљен или готово сав уништен. (стр. 108)

Турецкий солдат, какой ни есть, если порой и возвращался домой, то либо тяжело, либо смертельно раненный. (стр. 107)

Од тада Турчин, **заптија**, није смео поред куће проћи, још мање да застане. (стр. 21)

В ту же пору **турок-жандарм** не смел пройти мимо его дома, а уж тем более остановиться перед ним. (стр. 18)

2.а.2. Чивчија

Овај турцизам означава сељака, кмета на аговској или беговској земљи (Škaljić 2015: 174). На руски се овај назив преноси транскрипцијом уз објашњење појма у фусноти.

Чивчијама, слугама са **чивлука** из Ратаја и воденичарима са воденица у Собини, он је био све и сва. (стр. 22)

Для **чифчий***, работников в **имении** в Ратае и мельников с водяных мельниц в Собине он был царь и Бог. (стр. 19)
* **крепостной крестьянин (турецк.)**

Магда вечито у свађи са **чивчијама** и слугама, што јој не доносе како треба из села масло, сир и пилиће, да се вечера не задоцни. (стр. 37–38)

Магда бранилась с **чифчиями** и слугами, не приносившими вовремя масло, брынзу и цыплят, отчего ужин мог запоздать. (стр. 35)

Тамо, прегледавши и видевши колико су **чивчије** и слуге крале, све их редом истукао и испребијао. (стр. 186)

Там Томча проверил слуг и **чифчий**, и обнаружив, сколько они наворовали, всех переколотил. (стр. 183)

Ипак, за имање на коме чивчије раде, чивлук, поред неутрализације у првом примеру, користи се функционални еквивалент *хутор*:

Када би излазила и одлазила да надгледа **чивлуке**, да надгледа имања, ишла би на коњу. (стр. 29)

Объезжала она свои **хутора** всегда верхом, а слуги шли по обе стороны лошади, положив руки на круп. (стр. 26)

У **чивлуку**, ограђеном зидом и тополама, одмах до реке, пуном свежине и хлада, чак и зиме усред лета, провели би неколико дана. (стр. 37)

На **хуторе**, огороженном стеной и окаймленном тополями, у самой реки, где даже в жару было свежо, тенисто и прохладно, они проводили несколько дней. (стр. 35)

2.5. Тиџуле

2.6.1. Бег и спахија

Обе племићке титуле стране су и за српску и за руску културу, али како су општепознате, очекивали смо да ће се обе преносити на руски језик помоћу транскрипције. Ова претпоставка испоставила се оправдана само за титулу *беї*, док је друга титула захтевала објашњење у фусноти:

Знала је да он тамо нема никакве трговине нити какве послове, још мање да одлази зато што тобож не може да се одвикне од мешања и дружења са тим **беговима** и Турцима, већ да је у ствари сасвим нешто друго. (стр. 38–39)

Она знала, што никаквой трговли и никаких дел у него нет и ездит он туда вовсе не из-за того, что не может обойтись без общества турецких **бегов**, а совсем по другой причине. (стр. 36)

А већ кајмакам или **спахија** за какав данак, десетак, није смео ни да привири. (стр. 108)

А уж каймакам или **спахия***, собиравшие по уезду подать или десятину, не смели к ним и носа сунуть. (стр. 107)

*** Турецкий землевладелец (турецк.).**

Оваквом начину преношења могу се приговорити два недостатка. Из предложеног објашњења не може се баш схватити разлика између спахија и бегова, тј. да је бег племићка титула, а да је спахија добијао земљу на коришћење као војник у турској војсци. Уз то, како речници показују, у руски језик је лексема *беї* ушла у изворном турском облику *бей* (БАС I: 513).

2.6.2. Газда

Мађаризам *газда* у свом основном значењу „а. онај који има велико имање или новац, богаташ; б. власник, сопственик” (РСАНУ III: 153) није културно маркирана. Међутим, ако се употреби у трећем подзначењу – „в. (непром.) обично у полусложеницама – титула уз име имућног човека”, она постаје маркирана, што се показало и кроз анализу превода овог романа. Када чини полусложеницу уз лично име, на руски се преноси транскрипцијом уз објашњење у фусноти при првом помињању, док се у свим осталим случајевима користи њен еквивалент *хозяин*.

Ена млада, пуна и чиста лица, Ната газда -Миленкових. (стр. 47)	Вот дочка газды* Миленки Ната, молодая, полная, с чистым лицом. (стр. 44) *хозяин, уважительное обращение (сербо-хорватск.)
Гост, газда Марко , једнако устручавајући се, рукова се са матером. (стр. 82)	Гость, газда Марко , смущенно пожал матери руку. (стр. 81)
После прошевине, све се до ситница дознало о њима: нарочито о њему, газда-Марку . (стр. 108)	После сватовства о них стало известно все, в особенности о нем самом, газде Марко . (стр. 106)
Живи, живи, газдо! – поче Магда, једнако вртећи се и чисто стидећи се што он, њен газда, чак и о њима, њенима, води бригу. (стр. 83)	Живы, живы, хозяин! – суетливо отвечала Магда, стыдась, что он, ее хозяин, должен думать еще и о ее родных. (стр. 81)
Оде газда и посече алата! (стр. 166)	Хозяин усккал, коня порезал. (стр. 164)

Као што се види из примера, непроменљивост првог дела полусложеница у српском језику не важи за руски. Опис значења ове речи у обраћању можда би се могао прецизирати. То јесте обраћање у српском, али сама реч је мађарског порекла.

2.6.3. Ефендија, ефенди-

Овај турцизам представља титулу за учене људе попут свештеника, судија и службеника, тј. може означавати господина (РСАНУ V: 262). На руски се ова титула преноси доследно помоћу транскрипције, а приликом првог помињања она се објашњава у фусноти. У тексту романа среће се и један пример употребе ове лексеме у обраћању у изворном турском облику, односно преводилац је одлучио да употреби одговарајући функционални еквивалент на плану прагматике.

Тамо се хранили од чивчија, да би се само могао што више Софкином оцу, ефенди-Мити , новац да шаље, те да он што безбрижније живи, учи и што више научи. (стр. 33)	/.../ чтобы иметь возможность больше посылать денег отцу Софки, эфенди* Мите , чтобы он там жил и учился, не зная никаких забот. (стр. 30) * господин (турск.)
---	---

И заиста, када се Софкин отац вратио, био је прави „ ефенди ”, господин. (стр. 33)	Действительно, Софкин отец вернулся настоящим господином, эфенди . (стр. 30–31)
/.../ неће се родити тај који би био раван и достојан ње; достојан и њене оволике лепоте а и саме ње као, Софке „ ефенди-Митине ”. (стр. 45)	/.../ что не родился еще тот, кто был бы равен ей и достоин не только ее самой, Софки эфенди Миты , но и ее крastoы. (стр. 43)
Када је погледа, он, као да је неки стран дошао а не она, његова Софка, подиже се и само рече: Ефенд’м! (стр. 94)	Он посмотрел на дочь, словно это был кто-то чужой, а не его Софка, поднялся и только сказал: Что надо? (стр. 92)

2.6.4. Хаџија, хаџи-

Турцизам *хаџија* означава ходочасника на Мухамедов или Христов гроб, а непроменљива титула *хаџи* може се ставити као први део полусложенице уз име ходочасника (РМС VI: 717). У *Руско-српско и српско-руском теолошком речнику* ова значења издвајају се као засебна: 1. почасна титула код хришћана на Балкану за ходочасника у Јерусалим који се поклонил Христовом гробу и 2. почасна титула код муслимана за ходочасника у Меку (Кончаревић – Радовановић 2012: 285). Како се руска лексема *хадџи* односи само на муслиманског ходочасника (СРЈ IV: 590), за руске говорнике значење хришћанског ходочасника је културно маркирано, што се види и из речничке дефиниције која садржи географску одредницу (на Балкану). У том значењу реч се користи и у роману. На руски она се преноси еквивалентом *хадџи* без објашњавања њених специфичности, што би могло ову лексему учинити нефункционалним еквивалентом. Ипак, имајући у виду контекст целокупног романа, руском читаоцу је јасно да се ради о хришћанској културној средини, те на тај начин руска лексема *хадџи* шири свој концептуални оквир, попут С-реалија (в. Фененко 2001: 17–23).

И тек за хаџи -Трифунa, од кога се они почели и хаџијама звати, знало се да је он први имао смелости да, после свога хаџилука , све то богатство, које до тада лежало скривено и нагомилано по подрумима, амбарима и шталама, изнесе, распореди и уздигне, да би могао „свет да гледа”. (стр. 21)	И только о прадеде Софки, хадџи Трифуне, с которого их и начали звать хадџијама , было известно, что он первый осмелился, вернувшись из паломничества , все богатство, сваленное до тех пор в подвалах, амбарах и конюшнях, вытащить на свет божий, разместить и разложить так, чтобы «люди видели». (стр. 17–18)
--	--

Снаху имаш што цео свет нема, Софку, хаџи -Трифуну унуку. (стр. 106)	Другой такой в мире нет. Софка, внучка хаджи Трифуна. (стр. 104)
Исто као што од оног њиховог хаџи -Трифунa њени почели да пропадају, тако, ево, и овде почиње од свекра јој, Марка, мужа, Томче, и саме ње. (стр. 189)	Точно так же, как хаджи Трифун некогда положил начало вырождению своего рода, так и сейчас то же самое началось со свекра ее, Марко, мужа Томчи и с нее, Софки. (стр. 187)

2.в. Валуџе

2.в.1. Динар

Лексема *динар* среће се у роману само једном, и то у контексту у ком може означавати и конкретну новчану јединицу, али и новац уопште (РСАНУ IV: 321). Преводац се одлучио да сачува изворно значење конкретне новчане јединице тако што ју је на руски пренео помоћу транскрипције без додатних објашњења:

Баци им **динар** и викну: Жене,
ракију за чалгиције! Свирачи,
зарадовани не толико његовим
бакшишом... (стр. 132–133)

Он кинул музыкантам **динар** и
крикнул на кухню: Женщины,
ракию цыганам! Музыканты,
обрадованные не столько
чаевыми... (стр. 130)

2.в.2. Дукат

Лексема *дукаџ* означава „златан (ређе сребрн) новац различитог порекла и различите вредности који се некада употребљавао и као женски накит”, а може означавати и новац уопште (РСАНУ V: 14–15). Лексема истог порекла и значења постоји и у руском, с тим што је лексикографска дефиниција везује за западноевропско подручје (БАС V: 419–420). У роману *Нечисџа крв* дукати се употребљавају и као новац и као накит. Зато је преводац одлучио да ову лексеми пренесе истоветном позајмљеницом у руском без додатних објашњења, уз изузетак неколиких примера када *низу дукаџа* преводи функционалним еквивалентом *монисто*, поред описног превода *нитка дукатов*.

У уши обеси оне материне у родбини наслеђиване златне минђуше са великим дукатом , које су биле спојене златним ситним и дугим ланцем... (стр. 71)	В уши вдела материнские – семейные – золотые серьги с крупными дукатами , скрепленные тонкой и длинной золотой цепочкой... (стр. 68–69)
И једнако, непрестано је из кесе сипао све само злато, дукате , старе, нове, као побуђавале од силног увијања у крпе, чувања по влажним местима. (стр. 103)	Из кошелька продолжали сыпаться золотые монеты: старые и новые дукаты , заплесневшие от долгого лежания в сыром месте. (стр. 102)
На прсима јој је увек била она низа дуката , поклон од Марка, која је цела прса покривала и која је, као што је Софка и знала, свакако највише и запрепашћивала. (стр. 114)	Грудь ее закрывала нитка дукатов , подарок Марко, вызывавшая, как она понимала, больше всего изумления. (стр. 112)
Даље је не би ни питао, и Софка би, љубећи га на растанку, осетила у шаци дукат . (стр. 116)	Дальше он не спрашивал, но когда Софка целовала ему руку на прощанье, в ее руке оказывался дукат . (стр. 114)
Сигурно ће опет из оних сандука, где су новци, какав дар, каква низа дуката . (стр. 155)	Наверняка опять полезет в сундук с деньгами и вытащит какой-нибудь подарок, монисто или что другое. (стр. 152)

2.в.3. Пара

Лексема *ipara* среће се у роману само једном у значењу „ситан ковани новац у вредности стотог дела динара” (РСАНУ XIX: 345), што преводилац преноси поступком транскрипције уз објашњење у фусноти.

Тетко, врући! Три за дваест **пара**. (стр. 60)

Горячие, тетка! На двадцать **пара*** три! (стр. 58)

* **Мелкая разменная монета** (сербо-хорватск.)

Један пример не омогућава нам да утврдимо да ли је преводилац препознао хомоформски облик номинатива и генитива множине ове речи, али је одлучио да задржи облик номинатива како би реалију верније пренео.

2.1. Мерне јединице

Од специфичних мерних јединица у тексту романа среће се само *ока*, која се метонимијски употребљава у облику деминутива. Преводаилац се одлучио да је пренесе транскрипцијом уз објашњавање њене величине у фусноти, а у тексту је метонимијску употребу заменио додавањем именице на коју се мера односи:

Али највише се склањају и беже стрепећи да их не прегазе коњи пијаних сељака, који тамо по чаршији застају испред сваке механе, да још испијају оканице , па онда као бесни јуре овамо на коњима. (стр. 60)	/.../ но сильнее всего шарахаются от лошадей пьяных мужиков, которые не пропускают на базаре ни одного трактира, в каждом выпивая по оке* ракии , а потом несутся как бешеные /.../ * Мера объема, равная 1 1/3 литра
Од Цигана, који би јој потражио да штогод пије, свакоме је по пуну оканицу , онако како би дохватила, давала са тепсије, по којој их је Арса био наређао. (стр. 107)	Когда цыгане просили выпить, она подавала им полную кружку, мерой в оку , беря ее с подноса, приготовленного Арсой. (стр. 106)

2.2. Култура сјановања

У ову подгрупу може се сврстати лексема *чаршија* која означава „део насеља где се развио трг, пословни део града, трговачка четврт”, а захваљујући метонимији може означавати и становнике тог дела насеља (РМС VI: 844). Приликом њеног преношења на руски језик преводаилац се служио поступком проналажења функционалног еквивалента у руском језику (*базар, торговые ряды*) или транскрипције уз објашњавање у фусноти.

Мада им је магази била горе, у главној чаршији , и у њој се увелико држала со и конопља, она је више служила за обрачунавање са чивчијама и давање под закуп земље него за трговину. (стр. 26)	Хотя в торговых рядах у них и был лабаз, в котором лежало много соли и конопля, но служил он не столько для торговли, сколько для расчета с чифчиями и для переговоров с арендаторами. (стр. 23)
---	---

И у томе је био једини живот тих њихових мушких, јер цео остали живот, живот на улици, по комшилуку и чаршији, трговини, продаји, не само да је био далеко од њих, него су се и они сами све више трудили да буде што даље од њих. (стр. 28)	Вот в чем состояла жизнь мужчин этого дома; вся остальная жизнь – все, что происходило на улицах, у соседей, на базаре, в торговле, – не только была далека от них, но они сами всячески старались отодвинуть ее от себя подальше, чтобы и дом и имущества не имели ничего общего с городом. (стр. 24)
Особито је волела да празницима, тако наслоњена и подупрта рукама, гледа доле по улици, комшилуку и чак тамо око цркве, у чаршији, јер се све то видало, пошто је било испод њихне куће. (стр. 47)	Особенно любила она сидеть у окна по праздникам, разглядывая народ на улице, по соседним дворам и даже около церкви и чаршии*, – все это было рядом. (стр. 44) * торговая часть города, базар (турецк.)
Сигурно пијан, као сваке суботе од бакшиша што је добио, слушајући по пијаци и чаршији. (стр. 53)	Наверняка пьяный: каждую субботу он получает немало чаевых, прислуживая на базарной площади, – есть на что напиток! (стр. 51)
Мати га мимиком посла да иде у чаршију и зове јој Тонета. (стр. 57)	Та жестама велела ему сходить на базар за Тоне. (стр. 54)
А мори, што гледаш, шта стојиш ту? Што отуда (споља, из чаршије) не пусти њих неколико да ове ђувендије умире? (стр. 125)	Ну, чего ты смотришь, чего стоишь? Почему непустишь с чаршии парней, чтобы эти негодницы угомонились? (стр. 123)
Не жалећи што виде како се њени са својим свирачима одвојише и одоше, она чисто одахну кад поче савијати и силазити другим делом чаршије, ка младожењиној кући. (стр. 145)	Увидев, что вся ее родня вместе с музыкантами отделилась и ушла, Софка вздохнула свободнее, особенно когда завернули в другой проулок и направились к дому жениха. (стр. 142)

Престаде по **чаршији** ход,
кретање људи, који су ишли из
цркве кућама, или по механама.
(стр. 181)

Чаршия опустела, люди
разошлись. Кто домой, кто в
корчму. (стр. 178)

Чини се да је овај избор поступака за преношење последица жеље преводиоца да избегне честа понављања исте лексеме.

3. Анализа културно маркиране лексике из области језичке културе

При издвајању лексема које чине групу језичке културе морали смо унеколико да одступимо од класификације Лусије Молине имајући и у виду специфичности језика овог романа, које су дошле до изражаја приликом његовог преводу на руски. Тако смо у ову групу сврстали а) лексеме које означавају сродничке односе, б) специфичне називе етничких група, в) узвике г) фонетске и граматичке дијалектизме, д) позајмљенице и ђ) речи-номинаторе појединих концепата.

3.а. Сроднички односи

Иако међу истраживачима не постоји једногласан став да ли лексеме које именују различите сродничке односе треба разматрати заједно са осталим културно маркираним лексемама, ми смо се одлучили да у овом раду размотримо оне лексеме које су показале своју специфичност приликом преводу овог романа са српског на руски језик.

3.а.1. Пријатељ

Ова лексема не означава сродство у ужем смислу речи већ у трећем значењу оца једног од брачних другова према оцу другог брачног друга (РМС V: 56–57). Чини се да преводилац није одмах препознао ово значење, те ју је у први мах преводио као *приятель* и *родственник*, да би затим прешао на преводни еквивалент сват. Ипак, како је и ова лексема у руском полисемична (БАС XXIV: 584–585), поред овог типа сродства она означава и проводацију и сватове, госте, преводилац је кроз полисемичну мрежу циљног језика неутралисао значења ове лексеме у појединим контекстима:

/.../ што он, ето, мора са тим Марком, сељаком, да се пријатељи , да се љуби, са њиме да живи. (стр. 95)	/.../ он должен стать приятелем этого мужика Марко, целоваться, обниматься с ним, жить вместе. (стр. 93)
Особито је ефенди Мита чврсто и јако грлио новог пријатеља , Марка. (стр. 103)	Особенно эфенди Мита крепко и сильно обнимал своего нового родственника Марко. (стр. 101)
Није смео новог пријатеља да одведе онако, пошто је знао да код куће нико не зна и није ништа спремно. (стр. 105)	Не мог же он вести свата в дом, зная, что там никто не предупрежден и ничего не приготовлено. (стр. 103)
Арса, међутим, истрча да широм отвори капију и да тамо на њој дочека новог пријатеља. (стр. 106)	Тем временем Арса побежал к воротам, чтобы, открыв их пошире, встретить дорогого гостя. (стр. 105)
Како си, пријатељице ? Јеси рада пријатељима ? (стр. 106)	Как поживаешь, сватьюшка ? Рада новой родне ? (стр. 105)
Пријатељи иду! (стр. 137)	Сваты идут! (стр. 134)
Она је једино знала и мислила само на то: каква ће бити кад пође, прекорачи праг и појави се пред сватовима и светом. (стр. 140)	Мысли ее были заняты лишь одним: как она переступит порог, как появится перед сватами и народом. (стр. 137)
И Софкин отац, ефенди Мита, опет, да би себи дао углед а Томчи задао страх, самога наводацију посла к њему с поруком: да ли или долази кући и не срамоти га, или ће он своју кћер натраг узети. Томча наводацију дочека не може бити боље. Али тасту, ефенди-Мити, посла „лакати“ и са њим и таку неку срамотну реч, псовку, да се по томе видело како се он сасвим окренуо од њих, сасвим пропао. (стр. 186)	Софкин отец, эфенди Мита, чтобы поддержать свою честь, а Томче задать страху, послал к нему самого свата с требованием, чтобы зять вернулся домой и не срамил его, или же он возьмет назад дочь. Томча встретил свата как нельзя лучше, но тестю, эфенди Мите, послал кукиш, присовокупив к нему такую непристойность, что сразу стало ясно, что он совсем отказался от жены и тестя, совсем опустил. (стр. 183)

Давањем предности решењима с именицом *родња* или глаголу *род-
ниться*, који нисмо срели у преводу, могле су бити избегнуте непреци-
зности и проблеми које изазива полисемија.

3.а.2. Син

Лексема *син* у трећем значењу може означавати особу мушког и женског рода којој се пријатељски и интимно обраћа старија особа (РМС V: 767), што овој лексеми придаје позитивну конотацију.² Ово значење среће се и у роману при обраћању Софки као кћерци или снаси. Како оваква конотација именице *син* није карактеристична за руски језик, преводилац је прибегаво поступку антонимијског превода. Тај поступак није уобичајен за преношење овакве врсте лексике, али како примери показују, може се употребити за постизање прагматичке еквивалентности:

Софке, синко! Лепота и младост за време је. (стр. 94)	Софка, дочка! Красота и младост проходят... (стр. 92)
Или, зар, , чедо, Софке, Софкице моја, не верујеш тати? (стр. 96)	Софка, Софкица моя, доченька , неужели ты не веришь отцу? (стр. 94)
Све сам чула, синко . Иди, иди, спасавај се. (стр. 187)	Все слышала, доченька . Уходи, уходи от него, спасайся. (стр. 185)

3.а.3. Стрина/тетка/ујна, стриц/тетин/ујак

Сродство с очеве и мајчине стране, одн. браћа и сестре оца и мајке у руском језику именују се једном лексемом – *дядя*, одн. *тетя*, док је у српском тај низ лексема шири (*сџриц* за очевог брата, *џейџка* за очеву и мајчину сестра и *ујак* за мајчиног брата). У првом делу романа преводилац као да је имао потребу да објасни читаоцима кроз текст превода да једној лексеми у руском одговара више у изворном тексту (*тетки, как со стороны матери, так и со стороны отца, женщины родственницы*). У контекстима када је јасно да се ради о широј родбини повремено би изостављао превод ових лексема, да би у другом делу романа прибегаво поступку неутрализације што је и уобичајено приликом преношења значења ових сродничких односа.

Тетке, стрине утркивале су се код које ће Софка, још онако мала, бити у гостима; /.../ (стр. 42)	Тетки, как со стороны матери, так и со стороны отца , наперебой приглашали Софку к себе в гости /.../ (стр. 39)
---	--

2 О позитивним реакцијама у асоцијативном пољу *син* у српском језику и његовом поређењу с одговарајућим руским асоцијативним пољем видети (Стефановић 2012: 54–57).

Ускоро, виде како из родбине, радосни, на глас да је он, ефенди Мита дошао, а преплашени што их зове к себи, јер то није имао обичај, почеше да долазе сви, особито старији, тетини, стричеви, ујаци . (стр. 92)	Вскоре она заметила, как к дому начала стекаться родня, обрадованная вестью о приезде эфенди Миты и напуганная необычным с его стороны приглашением. Пришли все . (стр. 90)
И то неће баш из њених уста чути, него ће ова доћи са још којом женом, тетком или стрином , па ће оне, никако овамо код Софке и не улазећи, већ у кујни, спремајући вечеру, мало бољу (јер, забога, ето имају гошћу, Софку), гласно се разговарати да би из тога њихног разговора могла Софка све чути: и ко је младожења, одакле је, шта је, и све остало што треба. (стр. 92–93)	Причем тетка все расскажет не ей самой, а специально приведет с собой еще какую-нибудь женщину из родственников , и они, не входя к Софке, а занимаясь на кухне приготовлением ужина, более богатого, чем всегда, ведь Боже мой, у них гостя – Софка, начнут громко разговаривать, чтобы Софка все услышала: кто жених, откуда, что из себя представляет, и все прочее. (стр. 91)
И све се склепеташе око ње, особито стрине јој, тетке . (стр. 130)	Все, в особенности тетки , окружили ее тесным кольцом. (стр. 127)

3.5. Називи еџничких іруџа – Арнауџин

У роману се албанско становништво именује старијим етнонимом *Арнауџин*. Уз њега у српском постоји још етноним *Арбанас*, који данас има статус књишке и старије лексике. Како у руском не постоји други еквивалент, преводилац ову лексему доследно преноси етнонимом *албанец*, који је једини у руском језику:

Митом, чиме се највише и успевало, а ако ни то не, онда чак и куршумом, и то од човека туђе вере, каквог Арнаутина , качака. (стр. 22)	Чаще всего взятками, а если это не помогало, - пулей, при чем непременно пулей иноверца, какого-нибудь беглого албанца . (стр. 18)
Поче јаче да се дружи са Арнаузима и да продаје стоку за турску војску. (109)	Он завел дружбу с албанцами и и стал продавать скот турецкой армии. (стр. 107)

3.в. Преношење узвика

3.в.1. Драгичка

У роману се јавља пример употребе узвика *драјичка*, чија је улога да наговести пријатну новост, радосно изненађење (РСАНУ IV: 645). Употреба овог узвика³ подразумева интеракцију између саговорника, тј. онај саговорник који доноси добру вест наговештава је другом изразом: *Кажи драјичка!* на шта други одговара с *драјичка*. У тексту романа на овај начин газда-Марко саопштава својој жени вест да је испросио Софку за њиховог сина Томчу, при чему преводилац узвик *драјичка* преноси описно помоћу израза *спасибо за подарок*.

Кажи: **драгичка!**

Па... **драгичка** – поче Стана, снебивајући се и чудећи се. (стр. 106)

Скажи **спасибо за подарок!**

Ну... **спасибо за подарок**, - промолвила Стана растерјано, ничега не понимая. (стр. 104)

Како се ради о просидби, можда је преводилац могао слободније да преведе ово место ширећи дијалог изразима попут: *А у меня для тебя хорошие новости. Хочешь узнать какие? – Ну, какие? – промолвила Стана растерјано...*

3.в.2. Мори

Мори је покрајинска варијанта узвика *море*, који се користи за наглашавање, истицање истинитости, уверљивости, значаја и сл. онога што се износи у исказу, за истицање категоричности заповести, захтева, става, или пак за подстицање и храбрење (РСАНУ XIII: 64). На основу одлика употребе узвика *бре* и *мори* у делу Б. Станковића поједини истраживачи долазе до закључка да то нису узвици него речце за обраћање особама мушког, одн. женског пола у врањском говору (Марковић 2011: 224). Ова особеност врањског говора не налази одраза у преводу:

Нећу да ћутим, **мори!** (стр. 81)

Зашта, **мори**, нано? Зашта не легнеш, не раскометиш се? (стр. 188)

Не буду молчать, **ну вас!** (стр. 79)

Но почему, мама? Почему ты не ляжешь в постель, не разденешься? (стр. 185)

3 Или речце како је тумачи Ј. Марковић (2011: 225).

3.1. Фонетски и граматички дијалектизми у *Нечисџој крви*

Фонетски и граматички дијалектизми у *Нечисџој крви* допринесе осликавању локалног колорита у коме се одвија радња романа. Ипак, сви они се на руски преносе еквивалентима у руском књижевном језику, чиме је преводилац прибегао поступку неутрализације. Претпостављамо да је преводилац могао наћи одређене еквивалентне особености у руским дијалектима, али да је то решење намерно избегао јер није желео да одомаћује превођени текст. Такав поступак не би био у складу с преводилачким поступцима примењиваним приликом превођења лексема из области природног света, културног наслеђа и социјалне културе.

Софка, да би је охрабрила, поново је у руку пољуби, на шта ова од среће, захвалности, промуца: Хвала ви! (стр. 146)	Чтобы ее подбодрить, Софка еще раз поцеловала ей руку, на что та, захлебываясь от счастья и благодарности, пробормотала: Спасибо вам! (стр. 143)
Газдарице, ете , послали ме да кажем да је газда убијен. Убијен је газда, газдарице! – понављао је, једнако бришући зној по кошчатој лицу и дугачком врату. (стр. 170)	Хозяйка, послали меня, значит , сказать, что хозяин убит. Убит хозяин, хозяйка! – повторял он, беспрестанно утирая пот с худого лица и длинной шеи. (стр. 167)
У почетку, после саране Маркове, цела јесен и зима прође у излажењу на гробље. (стр. 174)	После похорон Марко всю осень и зиму ходили на кладбище. (стр. 171)

3.2. Позајмљенице

Позајмљенице у оквиру појединих лексичких група већ су биле предмет анализе. У овом одељку размотрићемо кратко оне турцизме који не означавају културно маркирану лексику, већ се употребљавају како би се верније представио врањски говор, време и средина у којима се одвија радња романа. Приликом њиховог преношења преводилац је углавном налазио одговарајуће руске еквиваленте, а транскрипцији и објашњењу турцизама прибегавао је у оним случајевима када илуструју особености говора или обраћања.

Јер код њих, була , пошто по четири њих само једног мужа имају, то им је врела и мека крв. (стр. 24)	У турчанок кровь горячая, сердце податливое, даром, что ли, у них один муж на четверых. (стр. 21)
---	--

/.../ па онда, у начину говора, јер услед једнаког дружења с Грцима, Цинцарима и Турцима, сви су, покрај страног меког изговора, завршавали реченице с нарочитим додацима, као „џан’м” или „датим”. (стр. 28)	/.../ у греков, цинцар и турок, с којима они больше всего и знали, они переняли мягкость произношения и привычку оканчивать фразу особым словечком, вроде джанум или датим*. (стр. 25) * правильно (турецк.)
Аферим, синко! Аферим, Николчо! (стр. 30)	Браво, сынок! Браво, Николча! (стр. 27)
Па онда, Софкиног деде рођена сестра, „чал’ка Наза”, како су је звали. (стр. 31)	А родная сестра Софкиного деда, «придурковатая Наза», как ее называли! (стр. 28)
Софка сама ни на капију, ни кроз капиџик у комшилук, па ни међу саме женске није смела да оде а да је мати не прегледа, не види како је обучена. (стр. 42)	Прежде чем отпустить Софку к воротам или по соседству, пусть там одни женщины, мать тщательно осматривала ее, как она выглядит, в чем одета. (стр. 40)
Ће чекам хан’мо. (стр. 56)	Я подожду, ханум.* (стр. 54) * Госпожа (турецк.).
А заиста, више њихове улице, кроз капиџике, из споредних улица, где нема метежа, већ се чује како иду жене, старке и слуге ка гробљу. (стр. 60)	И действительно, слышно было, как на верхних улицах, в соседних дворах и на боковых улицах, где не было толчеи, стучали калитки, и замужние женщины, старухи и слуги выходили и направлялись на кладбище. (стр. 58)
Спроћу куће и иза ње лежала цела варош, са црквом, сахат-кулом, пазаром, брдима, виноградима и док се са тог њиног горњег спрата све ово могло да види, дотле са улице, због оне њихне велике двокрилне капије, никад се није могла цела кућа видети. (стр. 68–69)	Перед домом и за ним тянулся город с церковью, башней с часами, базарной площадью, холмами и виноградниками; все это можно было видеть с верхнего этажа, тогда как самого дома с улицы никогда нельзя было рассмотреть из-за высоких двухстворчатых ворот. (стр. 66)

3.ђ. речи-номинајори концевйша

Следећи став о потреби да се у овакву врсту анализе превода укључе речи дескриптори концепта М. Радић Дугоњић (1999: 239–240) одлучили смо да овој групи лексема додамо две лексеме које номинују концепте у српској лингвокултури – *инай* и *севдах*. Именица *инай* јавља се у адвербијалној функцији, што је преводиоцу олакшало њено преносење одговарајућим руским еквивалентима. Ипак, без обзира на функцију, у одређеним контекстима преводилац је одлучио да дату именицу изостави:

Он, син, као у инат , никако није хтео да му иде по вољи. (стр. 23)	Сын, наперекор всем , лишь только подрос, не желал повиноваться отцовской воле. (стр. 20)
И као у неки инат , као да се први пут жени, тако велику и сјајну свадбу правио. (стр. 31)	И назло всем закатил такую блестящую свадьбу, словно женился первый раз. (стр. 28)
Да само докаже како је ипак та није надмашила, у инат јавно, пред целим светом, пред целим светом би се открила, /.../ (стр. 49)	Чтоб только доказать, что ее не превзошли, она перед всем светом бы открылась, чтоб только убедить людей, что ни одна женщина никогда... (стр. 47)
Једнако уплашени и запрепашћени том његовом изненадном, чистом неком у инат наглом смрћу, редовно се он тамо на гробљу посеђивао, давала подушја, парастоси. (стр. 174)	Всё еще напуганные и потрясенные внезапной, загадочной смертью хозяина, они аккуратно ходили на его могилу, служили панихиды. (стр. 171–172)

Лексема *севдах* среће се само једном и преводи се описно:

И не могући више од севдаха , баци тас од себе. (стр. 123)	Неожиданно, в исступлении страсти , она бросила таз. (стр. 121)
---	--

4. Идентификација и класификација преводилачких решења

У области социјалне културе већина лексема се преноси помоћу транскрипције, при чему се уз неке даје објашњење (*џазда*, *ефенди*, *сја-хија*, *џара*, *ока*), а уз неке не (*беј*, *динар*). Неке лексеме из ове групе имају

одговарајуће еквиваленте (*дукаџи*), а неке само делимичне (*хаџија*), што доводи до проширивања њиховог концептуалног простора у руском језику. Само се лексема *чаршија* преводи помоћу више поступака – налажењем функционалних еквивалената (*базар, торговые ряды*) или транскрипцијом, што може бити последица жеље преводиоца да избегне понављање исте лексеме више пута из стилских разлога.

Лексеме из области језичке културе сувише су разноврсне да би се уопштавали закључци о поступцима њиховог преношења. Приликом превођења назива неких родбинских односа (нпр. *џејка* и *сџрина*) преводилац је кроз поступак објашњавања на појединим местима у тексту превода тежио да руском читаоцу дочара разноврсност родбинских односа, али и да их неутрализује, као што је уобичајено, како не би оптеретио текст превода. Лексема *син* у позитивно конотираном значењу обраћања преноси се помоћу антонимијског превода, што није уобичајен поступак за преношење овакве врсте лексике, али се показао као користан у преношењу њених особина на плану прагматике.

Преношење дијалектизама језичким цртама руског књижевног језика може се сматрати неутрализацијом као преводилачким поступком. Ипак, ова врста неутрализације у складу је са претходним преводилачким решењима када се лексеме из области природног света, културног наслеђа и социјалне културе преносе уз помоћ транскрипције и објашњавања кроз сам текст превода или фусноте. Налажење одговарајућих функционалних еквивалената у руским дијалектима нарушило би тежњу преводиоца да кроз превод очува описе средине из оригиналног текста и могло би га одвести у правцу одомаћујућег превода. У тој равни треба посматрати и превођење позајмљеница, које се на неким местима транскрибују, а на неким пак преносе еквивалентима из руског језика. Одређене језичке особености попут узвика нису могле бити адекватно пренете на руски језик.

Сагледавањем примењених преводилачких поступака може се доћи до закључка да се М. П. Волконски приликом превођења романа *Нечиста крв* руководио стратегијом пострањивања текста. У складу с нашом претпоставком, та стратегија може се сматрати потпуно оправданом имајући у виду карактеристичне одлике поетике овог романа. Како би се пострањивање текста превода постигло, коришћен је читав низ преводилачких приступа, почев од транскрипције. На појединим местима уз транскрипцију је следило објашњење у фусноти, а на другим местима објашњења су изостајала јер је преводилац сматрао да читалац може да схвати главну специфичност употребе одређених лексема из самог текста романа. Примена поступка налажења функционалних еквивалената у руском језику и неутрализације значења и стилских одлика појединих лексема имала је функцију да пострањивање текста превода овог дела у извесним цртама ограничи и тако учини оптималним за разумевање.

Захваљујући томе руски читаоци добили су могућност да издвоје поједине лексеме које илуструју културну специфичност времена и поднебља о коме се у роману приповеда, а са друге стране, да уоче и оне лексеме које именују страно културно наслеђе заједничко српској и руској култури. Честа примена различитих преводилачких поступака при преношењу исте лексеме сведочи о важној улози контекста који у великој мери условљава разумевање културно маркиране лексике.

5. Закључна разматрања

Анализа културно маркиране лексике у роману *Нечисћа крв* и начина њеног преношења на руски језик помоћу модела дескриптивне анализе показује да је тај модел примењив и на проучавање лексичких односа у сродним језицима као што су српски и руски језик. Захваљујући примени овог модела може се увидети динамички аспект функционисања овог лексичког слоја како у језику оригинала, тако и у језику превода. На међујезичком плану анализа односа културно маркираних лексема и њихових преводних еквивалената показује да се поред односа нулте еквиваленције неретко у разматрање морају узети у обзир питања полисемије, хомонимије и лексичког позајмљивања кроз које се могу пратити и културни утицаји. Извесне непрецизности овог модела у погледу класификације лексике увек се могу прилагодити потребама анализе превода конкретног књижевног дела у одређеном језичком пару и циљевима истраживања.

Круг лексема издвојен за потребе ове анализе може допринети састављању типологије културно маркиране лексике српског језика и преводилачких поступака за њихово преношење. Приликом састављања типологије поступака у обзир се мора узети контекст одређеног књижевног дела, стил превода и начин на који му преводилац приступа, тако да у њу уђу и типични поступци попут транскрипције или превођења помоћу описа, али и они мање типични за ову врсту лексике као што је антонимијски превод. Уколико наш рад допринесе даљем преиспитивању и усавршавању теоријско-методолошких модела за издвајање и проучавање културно маркиране лексике, као и њеном даљем проучавању као битног лексичког слоја у језику српске књижевности, сматраћемо да је постигао свој циљ.

Литература

- Влахов, Сергей и Флорин, Сидер. *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения, 1980.
[Vlakhov, Sergei i Florin, Sider. *Neperevodimoe v perevode*. Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniia, 1980]

- Марковић, Јордана. „Врањски говор у *Нечистој крви*”. Сунчица Денић (ур.). *Нечиста крв Борисава Станковића сто година после: 1910–2010: шемањски зборник*. Врање: Универзитет у Нишу, Учитељски факултет, 2011: 219–229.
- [Marković, Jordana. „Vranjski govor u *Nečistoј krvi*.” Sunčica Denić (ur.). *Nečista krv Borisava Stankovića sto godina posle: 1910–2010: tematski zbornik*. Vranje: Univerzitet u Nišu, Učiteljski fakultet, 2011: 219–229]
- Милошевић, Стефан. „О превођењу културно маркиране лексике са српског на руски језик (на примеру превода романа *Нечиста крв* Борисава Станковића) – I део: теоријске основе и анализа лексема из области природе и културног наслеђа”. *Преводилац: часопис за традиктологију и сродне области* 43/2 (2024): 28–74.
- [Milošević, Stefan. „O prevodenju kulturno markirane leksike sa srpskog na ruski jezik (na primeru prevoda romana *Nečista krv* Borisava Stankovića) – I deo: teorijske osnove i analiza leksema iz oblasti prirode i kulturnog nasleđa”. *Prevodilac: časopis za traduktologiju i srodne oblasti* 43/2 (2024): 28–74]
- Пипер, Предраг. *Лингвистичка русистика: сјудије и чланци*. Београд: Филолошки факултет, 2012.
- [Piper, Predrag. *Lingvistička rusistika: studije i članci*. Beograd: Filološki fakultet, 2012]
- Радић-Дугоњић, Милана. „О превођењу непреводивог (руски превод *Горског вијенца* П. П. Његоша)”. Ристић, Стана и Радић-Дугоњић, Милана. *Реч. Смисао. Сазнање: сјудија из лексичке семантике*. Београд: Филолошки факултет, 1999: 237–245.
- [Radić-Dugonjić, Milana. „O prevodenju neprevodivog (ruski prevod *Gorskog vijenca* P. P. Njegoša)”. Ristić, Stana i Radić-Dugonjić, Milana. *Reč. Smisao. Saznanje: studija iz leksičke semantike*. Beograd: Filološki fakultet, 1999: 237–245]
- Стефановић, Марија. *Језичка слика породице у руском и српском језику*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2012.
- [Stefanović, Marija. *Jezička slika porodice u ruskom i srpskom jeziku*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2012]
- Фененко, Наталья Александровна. *Язык реалии и реалии языка*. Воронеж: Воронежский государственный университет, 2001.
- [Fenenko Natal'ia, Aleksandrovna. *Ĭazyk realii i realii ĭazyka*. Voronezh: Voronezhskii gosudarstvennyi universitet, 2001]
- Molina, Lucía. *El otoño del pingüino: análisis descriptivo de la traducción de los culturemas*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universidad Jaume I, D. L., 2006.

Лексикографски извори

- БАС: *Большой академический словарь русского языка*. Т. 1, 5, 24. Санкт-Петербург: РАН, Институт лингвистических исследований РАН, Наука, 2004–.
- [BAS: *Bol'shoi akademicheskii slovar' russkogo ĭazyka*. Т. 1, 5, 24. Sankt-Petarburg: RAN, Institut lingvisticheskikh issledovanii RAN, Nauka, 2004–]
- Кончаревић, Ксенија и Радовановић, Милан. *Руско-српски и српско-руски теолошки речник*. Београд: Службени гласник, 2012.
- [Končarević Ksenija i Radovanović Milan. *Rusko-srpski i srpsko-ruski teološki rečnik*. Beograd: Službeni glasnik, 2012]

- РМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*. Књ. 5, 6. Нови Сад: Матица српска, 1967–1976.
- [RMS: *Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika*. Knj. 5, 6. Novi Sad: Matica srpska, 1967–1976]
- РСАНУ: *Речник српскохрватског народног и књижевног језика*. Књ. 3, 4, 5, 13, 19. Београд: Институт за српскохрватски језик, 1959–.
- [RSANU: *Rečnik srpskohrvatskog narodnog i književnog jezika*. Knj. 3, 4, 5, 13, 19. Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik, 1959–]
- СРЯ: *Словарь русского языка в четырех томах*. Т. 4. Москва: Русский язык, 1985–1988.
- [SRĬA: *Slovar' russkogo ĭazyka v chetyrekh tomakh*. Т. 4. Moskva: Russkĭ ĭazyk, 1985–1988]
- Škaljić, Abdulah. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku: fototipsko izdanje prema VI izdanju Svjetlosti*, Sarajevo, 1989. Novi Sad – Sarajevo: Prometej, Svjetlost, 2015.

Извори ирађе

- Станковић, Борисав. *Нечиста крв*. Београд: ЗУНС, 2011.
- [Stanković, Borisav. *Nečista krv*. Beograd: ZUNS, 2011]
- Станкович, Борисав. *Дурная кровь*; перевод М. Волконского. Москва: Государственное издательство Художественной литературы, 1961.
- [Stankovich, Borisav. *Durnaiâ krov'*; perevod M. Volkonskogo. Moskva: Gosudarstvennoe izdatel'stvo Khudozhestvennoĭ literatury, 1961]

Стефан Милошевич

О ПЕРЕВОДЕ КУЛЬТУРНО МАРКИРОВАННОЙ ЛЕКСИКИ С СЕРБСКОГО НА РУССКИЙ ЯЗЫК (НА ПРИМЕРЕ ПЕРЕВОДА РОМАНА «ДУРНАЯ КРОВЬ» БОРИСАВА СТАНКОВИЧА)

Часть II: анализ перевода лексем из области социальной и языковой культуры

Резюме

Данная статья представляет собой вторую часть исследования перевода культурно маркированной лексики с сербского на русский язык на материале романа «Дурная кровь» Борисава Станковича. Предметом анализа во второй части статьи являются лексемы из области социальной и языковой культуры и способ их передачи на русский язык. Данные лексемы рассматриваются в рамках модели описательного анализа с целью выделить используемые переводческие техники и поступки их передачи. Если учитывать положения из первой части работы, можно прийти к нескольким выводам. На теоретическом плане

анализ показао, да дату моделу можну применити к аналizu културно маркираној лексике у двох славјанских језицима и выявити у них дау лексически пласт у его динамическом аспекте. На практическом же плане анализ лексике, показао, да М. Волконский руководствовало стратегијој отчуждеуа переводного текста. На это указуеа весь набор переводческих техник и поступков, используемых им, ачауа с транскрипции и использования дополнительных объяснений у сносках или самом тексте. Употребление функциональных эквивалентов у русском језику или нейтрализация значений или стилистических характеристик отдельных лексем употребляются у качестве переводческого поступка у целях ограничить острауение переводимого текста на определенных местах и тем самым сделать его оптимальным для понимания. Применение различных переводческих поступков при переносе одной и той же лексиуы свидетельствует о важной роли контекста, который во многом влияет на понимание културно маркированной лексике.

Ключевые слова: културно маркированная лексика, социальная култура, језикова култура, перевод, описательный анализ, «Дурная кровь», переводческие техники и поступки, сербский језик, русский језик

Стефан Милошевић основне академске студије завршио је на Катедри за славистику Филолошког факултета у Београду 2012. године, а мастер студије на истом факултету 2014. године одбравивши рад „Типологија разлика између руског и српског језика (на материјалу грешака руских говорника при усвајању српског језика)“. Тренутно је студент докторских студија. У области његовог научног интересовања улазе контрастивна анализа руског и српског језика, теорија превођења, историја славистике, методика наставе руског и српског језика као инословенских.

Stefan Milošević completed his bachelor's degree at Slavic Department of Faculty of Philology in Belgrade in 2012, followed by his master's degree at the same institution in 2014. His master's thesis was titled «Typology of Differences between Russian and Serbian Languages (on material of Russian speakers' errors in Serbian language acquisition)». He is currently a Ph.D. student. Areas of his scholarly interests include: contrastive grammar of Russian and Serbian languages, translation studies, history of Slavic studies, teaching methodology of Russian and Serbian as second Slavic languages.

<https://orcid.org/0000-0001-5007-3054>

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.en>).